

(ע"ב) 'כמה הוו להו חמש מאה גרמידי'. אעפ"י שנאמר בכתוב שהיה עגול, עלה על הדעת לפרש שגוף הים מרובע, עשר על עשר ברום חמש, ופי הים בלבד היה עגול סביב, שקרנותיו מחופים למעלה בעיגול (עפ"י תורת חיים).

לא סלקא דעתך דכתיב אלפים בת יכול... ומתחילה היה לו להביא מכאן שיש בים שעשה שלמה ק"נ מקואות, אלא שגלגלנו כל זאת כדי להודיע צורתו, היאך היו בו אלפים בת הללו (ריטב"א).

'שמע מינה האי גודשה תלתא הוי' – בכלי שיחס גובהו לרחבו כאותו היחס שהיה בים שעשה שלמה [בכלי עגול – יחס של 6 ל10, ובכלי מרובע – יחס של 4.5 ל10] (עפ"י ריטב"א ר"ן ומהרש"א. וע' בריטב"א חישוב היחסים לפי מידות הים. וע"ע תשב"ץ קעב; חזון איש כלים כ, י).

'אין הלכה כר' יוסי לא בהילמי ולא בלחיין' – אעפ"י שבשניהם מסתבר טעמו (ריטב"א. וע' חזו"א כלים ל, ג).

*

ושמעתי דמאה וחמשים מקוה טהרה דים של שלמה הם נגד מאה וחמשים מזמורי תהלים. ונראה דק"נ מיני טהרות במחשבה יש, והיינו דידוע דיש חמשים שערי טומאה, היינו שערים בדמיון שהיו משוקעים במצרים במ"ט מהם כנודע, וכל אחד כלול משלשה; קנאה תאוה וכבוד (כמש"כ לעיל אות רו) – הרי מאה וחמשים מיני טהרות וניצוח בקרבא, ועל כל ניצוח יסוד מזמור אחד, ובודאי בכח אותו מזמור לזמר עריצים, היינו מחשבות ודמיונות מאותו שער. ואיתא בשוחר טוב (א) דבקש שתהיה אמירת תהלים כלמוד בנגעים ואהלות, פירוש דעיקר ניצוח היצר על ידי דברי תורה, כמו שאמרו (סוכה נב:) אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש. ונגעים ואהלות הם היקרים מדברי תורה כמו שאמרו (בפסחים קג.) על פסוק **אור יקרות וקפאון** (זכריה יד) אלו נגעים ואהלות שיקרים בעולם הזה וכו', והיינו כי טומאת צרעת וטומאת מת הם נגד קנאה וכבוד, ודברים אלו קשים מאד הלימודים איך לינצל, ועל זה אמרו (בב"מ נט.) בדואג ואחיתופל ולא עוד אלא אפילו בשעה שעוסקין בנגעים ואהלות אומרים לי דוד הבא על אשת איש מיתתו במה וכו', פירוש שאז היה להם להבין כי רק מפני הקנאה ובקשת הכבוד אמרו כן. ובקש דוד שגם אמירת תהלים יועיל להציל מדמיוני היצר, ועיקר בקנאה וכבוד שבהם היה עיקר עסק דוד נגד אויביו, ובהם עיקר ניצוחו בקרבא עד דיהבין ליה ברתא דמלכא' (מתוך צדקת הצדיק רח).

עוד ברמזי ים שעשה שלמה ומידתו – ע' בארוכה בספר דובר צדק עמ' 14 ואילך.

דף טו

'מהו דתימא למיסר בניינא הוא דעבידא'. פירוש, ואפילו בנאן מתחילה לשם לחי, אין כאן עשיית היכר כלל, **קמ"ל** (ריטב"א; גאון יעקב).

‘תא שמע דתני ר’ חייא כותל שצידו אחד כנוס מחברו, בין שנראה מבחוץ ושוה מבפנים ובין שנראה מבפנים ושוה מבחוץ נדון משום לחי’. משמע כאן שגם לחי הנראה מבחוץ ושוה מבפנים מועיל משום ‘מחיצה’, שהרי רצו להוכיח מכאן שלחי העומד מאליו הוי לחי הגם שאינו אלא נראה מבחוץ, והלא העומד מאליו אינו מועיל משום היכר אלא משום מחיצה, אם כן מוכח שגם לחי השוה מבפנים מועיל משום מחיצה (עפ”י אבני נזר רחצ, ג).

בקהלות יעקב (ה) הביא מספר תורת רפאל (ג) שלחי הנראה מבחוץ ושוה מבפנים אינו מועיל מדין מחיצה והזורק לתוכו מרשות הרבים יהא פטור, ונשא ונתן בדבריו. וכן הביא מהחזו”א שנסתפק בדבר. ולדבריהם צ”ל שרק לענין דאורייתא אינו ‘מחיצה’ [כשם שאינו מועיל לסוכה] אבל בדרבנן מועיל משום מחיצה שלא חילקו חכמים והשווהו לשאר לחיים, לכן אמרו שיועיל אף בעומד מאליו.

‘אחוי ליה בידיה, קם אדוכתיה’. רבנו חננאל גרס: ‘אמר ליה רב: קום אדוכתיך’. ומשמע מדברי הרשב”א שפירש שאמר לו לעמוד כדי שישמש בתורת ‘לחי’ להתיר הטלטול. ומכאן כתב שלחי הנעשה בשבת לשם התר טלטול מועיל אעפ”י שלא סמכו עליו מאתמול.

אפילו אמר לו בפירוש שיעמוד לשם כך מותר הדבר לדעת הרשב”א (ע’ מגן אברהם שסב סק”ד). והרמב”ם (טז, כג) כתב לאסור באופן זה. ושם רק במחיצה כתב ולא בלחי למ”ד משום היכר, ואולי אף למ”ד משום מחיצה מ”מ אינה מחיצה ממש.

‘ומטמא משום גולל’. לפרש”י טומאת גולל קיימת גם כאשר המת ניטל משם. וכן דעת הרשב”א (בתשובה ח”א תעו. והוא הדין כאשר ניטל הגולל משם). וכמה ראשונים חולקים וסוברים [על פי דברי הספרי לענין קבר] שאינו מטמא אלא בזמן שהמת שם (עפ”י תורי”ד; רמב”ם הל’ טומאת מת ו, ד; תוס’ סוכה כג. רא”ש אהלות ב, ד).

ע’ בשו”ת דובב מישרים (ח”א מח) שכתב לבאר שהגולל בעצמו אינו טמא אלא שמתמא אחרים [וכמו שיש בספרי זוטא אודות מת]. ובזה פירש מה שאמרו (בסוכה יא) ‘מה חגיגה דבר שאין מקבל טומאה’ והלא לפרש”י אתה מוצא בעל חיים שעשאוהו גולל והריתו טמא לעולם – אך לפי האמור אינו טמא בעצם אלא שמתמא אחרים. וע”ע קהלות יעקב (טהרות ז) בגדר טומאת גולל שהוא טמא מחמת עצמו כמו מת, ואינו בגדר מקבל טומאה. וע”א אבני נזר או”ח סתט, ה ואילך.

(ע”ב) ‘שיירא שחנתה... ולא יהו פירצות יתרות על הבנין. כל פרצה שהיא כעשר אמות מותרת...’. מה ששינה התנא סגנונו ללשון כללית, ולא שנה כעין הרישא ‘ולא יהו פרצות יתרות מעשר’ – כי דין זה אמור גם במבוי, והוא דין כללי בכל מחיצות שבתורה [שלא כעומד מרובה על הפרוץ שאינו מועיל במבוי המפולש שצריך צורת הפתח וכד’] – לכך שנאו ככלל לעצמו ולא ביחד עם שאר דיני חצר (חדושים ובאורים).

דף טז

‘מארבעה עד עשר אמות... ואם היה פרוץ כעומד, כנגד העומד מותר כנגד הפרוץ אסור...’. ודוקא לענין כלאים, אבל לענין שבת אסור לטלטל בכולו, אף לא כנגד העומד. וטעם החילוק, כי לגבי שבת אנו מצריכים מחיצות שלמות בכל היקף השטח, וכל שהפרוץ מרובה – העומד בטל, אבל גבי כלאים אין אנו צריכים אלא להפריש בין הירק הזרוע לגפן הנטועה, לפיכך כל שהעומד חשוב דהיינו ארבעה טפחים – מותר לזרוע כנגדו אעפ”י שהפרוץ מרובה (ראשונים).

שאומר 'לבוד' עד ארבעה, זהו רק למעלה אבל למטה, כיון שהיא מחיצה שהגדיים בוקעים בה – לא אמר (רבא).

דף טו

כז. א. מה דינו של לחי העומד מאליו ושל מחיצות העומדות מאליהן?

ב. אבני גדר היוצאות ממנה, מובדלות זו מזו פחות משלשה – האם יכולות לשמש כלחי?

ג. האם ניתן לעשות 'לחי' בדבר שיש בו רוח חיים?

א. לחי העומד מאליו, שלא הוקבע לשם תיקון המבוי (רש"י); אבני אמר – לחי, ורבא אמר אינו לחי. ופירשו בגמרא מחלוקתם כשסמכו אליו מאתמול, אבל לא סמכו עליו (כגון שהיה שם לחי אחר ונפל בשבת. רש"י) – לדברי הכל אינו לחי.

הוכיחו מדברי רב ורב הונא שסברו לחי הוא.

המחיצות, אעפ"י שעומדות מאליהן כגון אילן או שיבולים, תל או נקע – לדברי הכל מחיצות הן לכל דבר. לא נחלקו אלא בלחי; האם משום מחיצה הוא וכשר או משום היכר וכשלא נעשה בידיים אין היכר. מבואר בגמרא שאילן שנטעו מתחילה לשם כך, וכיו"ב – אינו בכלל 'עומד מאליו'.

א. להלכה נקטו רוב הראשונים מלבד רבנו תם ובני גרבונא (עתוס' לעיל ה: קדושין נב. נדה לו. ועוד)

כאבני שלחי העומד מאליו הוי לחי (וכן נפסק בא"ח שסג, יא).

ב. קורה, הואיל ומשום היכר היא, אינה מועילה כשהועמדה מאליה אפילו סמכו עליה מאתמול (חדושי המאירי).

ג. יש מי שנסתפק לומר שדבר שהועמד לשם התר טלטול בלא רשות הרשויות ובעלי המקום, אין מחשבת המעמיד מחשבה והרי זה כהועמד מאליו (ע' אבני נזר רעג, יב – ע"ש לענין מחיצות הנעשות בלא רשות הממשלה ורבים בוקעים דרכן. וע' בחזו"א (קיא, ה) לענין עמודי הטלגרף, שאעפ"י שאין כאן מחשבת בעלים אלא מחשבת אחרים, אך כיון שע"כ הן נעשים מחיצה לאחרים, נחשבים צו"פ. ואולם אין ראיה מדבריו באופן שכל עשייתם שלא לדעת הבעלים).

ד. אם לא היה שם לחי אחר מערב שבת אלא זה שהועמד מאליו, אעפ"י שלא סמכו עליו בפירוש – כשר (ר"ן וב"י עפ"י רש"י; עבודת הקדש א, ה; אור זרוע ומ"מ; רמ"א שסג, יא). אך אם בפירוש לא סמכו עליו, כגון שלא טלטלו בשבת שעברה על ידו, אינו מועיל לשבת הבאה עד שיסמכו עליו בפירוש (מג"א וש"א, מובא במשנ"ב שם).

ה. הועמד לשם לחי, אפילו לא סמכו עליו מערב שבת – מועיל (גאון יעקב, ומובא בבאה"ל שסג, יא. ויל"ע אם זה דוקא בכגון שהיה שם לחי אחר, או אף בדחאוהו בפירוש כגון שלא רצו לטלטל על ידו. ואם הועמד בשבת לשם כך, נראה ודאי שמועיל אעפ"י שלא סמך מאתמול, שהרי מתחילת עשייתו סמך עליה – וכ"מ ברשב"א כאן).

ו. מחיצה גמורה, אפילו לא סמכו עליה מערב שבת – כשרה (מאירי וש"פ. וכן הוכיח הנצי"ב בחדושי). ובצורת הפתח שלא נעשתה לשם התר טלטול, מסתפק הפרי-מגדים אם בשבת שעברה לא רצו להסתמך עליה, האם מותר לסמוך עליה בשבת הבאה כשלא חשבו על כך מאתמול (מובא בבאה"ל שסג, יא. ובמשנ"ב ס"ק קיג כתב להצריך 'סמכו עליה'. וע' בקרן אורה). ובחזו"ן איש (עז, א) נקט שאין צריך לסמוך על צורת הפתח מאתמול [וכל עיקר דין שצריך שיסמכו עליו מאתמול, אינו אלא מדרבנן. ע"ש].

צוה"פ הנעשית מאליה ולא לשם התר טלטול [ולא לשם ענין הבנין ותיקונו. חו"א], – נחלקו הדעות. (ע' במג"א שסג סקכ"ח אודות קנים העומדים מאליהם, ובשבות יעקב (ח"ב ח) אודות הקורה שמעל הקנים שנעשתה לחיזוק; בהגר"א תרל"ב; משכנות יעקב קכג; יד דוד; חוון איש עז, א קיא, ה; חרושי הר צבי לעיל יא: חרושים ובאורים ב, טו. וכבר האריכו האחרונים בדין זה לענין עמודי חוטי הטלגרף).

ופס בחצר; הגרעק"א (בתשובות לה לו) הוכיח שאפילו לא סמכו עליו מאתמול מועיל. [ועל פי זה כתב להתיר צורת הפתח שנפסקה בשבת, שיש לסמוך על הקנה שלה מדין 'לחי' כאשר אין הפריצה רחבה עשר, מפני שמבואות דידן דינם כחצר וניתרים בפס, או משום שבכלל 'סמך עליו מאתמול' הוא].

ובפסי ביראות, כתב בשפת אמת: נראה שדינם כלחי ואינן מתירות אלא אם סמכו עליהם מאתמול.

ז. כתב בשפת אמת: נראה שמחיצה הנעשית מאליה [ויש בה דיורים ולא נעשתה לאויר] מתירה אפילו ביותר מבית סאתים. אולם בלחי העומד מאליה יש מקום להסתפק אם רשאים לטלטל במבוי ביותר מבית סאתים. והפוסקים לא דיברו בזה. וצ"ע.

ב. אבני גדר הבולטות מן הגדר, מובדלות זו מזו פחות משלשה טפחים – אין צריך לחי אחר. שלשה – צריך לחי אחר. לדברי רבא מדובר כשבנאן מתחילה לכך [והחידוש הוא שאין אומרים לצורך המשך בנין נעשו], ולאביי כשר אפילו לא נעשו לשם לחי.

ג. בכל עושים לחיים, אפילו בדבר שיש בו רוח חיים. ורבי מאיר אוסר [שכל מחיצה העומדת ברוח חיים אינה מחיצה (רש"י, כמסקנת הסוגיא בסוכה כד, ע"ש). וכן לענין דופן לסוכה, פסין לביראות וגולל לקבר, פוסל ר"מ דבר שיש בו רוח חיים].

א. הלכה כתנא קמא שדבר שיש בו רוח חיים כשר למחיצה ולדופן סוכה. ודוקא בכגון שקשור ואינו נד (ע' שער המלך סוכה ד, טז) ואין חשש שיברח או שירבץ ויתמעט השיעור (ע' סוכה כג-כד; רבנו יהונתן ושפת אמת).

ב. משמע מדברי הרשב"א שמותר להעמיד אדם בפתח המבוי בשבת כדי שישמש בתורת 'לחי'. ג. יש לעיין האם גם בקורה נחלקו התנאים [מפני שצריכה להיות מדבר הראוי למחיצה], או שמא קורה משום היכר היא ומועילה בדבר שיש בו רוח חיים לדברי הכל (שפת אמת).

ד. הראב"ד כתב שעושים לחי אפילו באיסורי הנאה, אבל קורה אין לעשותה מעצי אשירה משום שיש לרוחב הקורה שיעור ו'כתותי מכתת שיעורא' (מאו"ז).

דפים טו – טז

כח. א. אלו פרצות אוסרות את הטלטול במקום המוקף מחיצות?

ב. מהם כללי פירצות מחיצות לענין כלאים?

א. כל פירצה שהיא יותר מעשר אמות – אוסרת הטלטול, אפילו העומד מרובה על הפרוץ. פירצה של עשר אמות אינה אוסרת, אם העומד מרובה על הפרוץ [ואפילו על ידי 'לבוד' נחשב עומד. כן מבואר בסוגיא ובפוסקים]. ואם היה פרוץ מרובה על העומד (בכל ההיקף. רש"י). ולדעה אחת אף פרוץ כעומד – אסור. והסיקו להלכה פרוץ כעומד – מותר (וע"ע לעיל י).